

Stavningskonventioner

För att underlätta stavning kan det vara bra att känna till ett antal regler för stavning, vilket är något som behandlas i denna fördjupning.

Enkel och dubbelteckning av konsonant

När man avkodar text så sneglar man mer eller mindre omedvetet på de konsonanter som följer efter vokalen. Är det en konsonant så läser vi [ɑ:] (till exempel glas). Om vokalen följs av två konsonanter så läser vi [ɑ] (till exempel glass). När man skriver är det svårare eftersom det då är skribenten själv som måste avgöra om det ska vara en eller två konsonanter som ska skrivas efter vokalen. Regeln för dubbelteckning av konsonant bygger på att eleverna känner till skillnaden mellan vokaler och konsonanter. De måste också kunna uppfatta och identifiera långa respektive korta vokaler. Dessutom måste de klara av att höra var i ett flerstavigt ord som betoningen ligger.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
Efter betonad kort vokal följer minst två lika eller olika konsonanter	glass, smaska, uggla	Regeln har få undantag. De vanligaste är hon, han, kam samt ord som innefattar morfemet dom. Släktskapsregeln (se nedan) utgör också ett undantag. Vid sammansatta ord faller en konsonant bort exempelvis ägg + gula stavas äggula. Här kan regeln "aldrig tre lika konsonanter i följd" tillämpas.

Dubbelteckning av m-ljudet

M-ljudet kan ses som ett bångstyrt ljud och stavning av detta ljud följer således sina egna regler. Vad man måste veta är var i ett ord ljudet hörs (mellan vokaler, vid möte av konsonanter, sist) för att tillämpa stavningsreglerna.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
Endast ett m i slutet av ord	kam sam	Några undantag från regeln är orden damm (jämför dam), lamm (jämför lam) och ramm (jämför ram).

M dubbeltecknas mellan två vokaler (regeln om dubbelteckning)	kamma simma	
Endast ett m tillsammans med annan konsonant	gammal – gamla sommars – somrar	M-regeln innebär ett undantag från släktskapsregeln.
Endast ett m i ord med ursprung i morfemen dom och rom	domare, döma, romare	

Dubbelteckning av n-ljudet

Liksom fallet är för m-ljudet så har även n-ljudet sina egna regler för stavning.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
N dubbeltecknas aldrig framför d och t	brinna-brann-brunnit, brand känna-känns, kände- känt kändis tunn-tunt sann-sant	Här gäller således inte släktskapsregeln.
Korta småord har oftast bara ett n i slutet av ord	den, in, igen, han, hon, kan, man, men, mun, ton, vän, än	

J-ljudet

J-ljudet stavas oftast med j eller g, men det kan också stavas med dj, gj, hj eller lj.

Homofoner, det vill säga ord som låter likadant men har olika betydelser stavas på olika sätt. Exempel på sådana ord är gärna-hjärna, gjord-hjörd-jord, hjul-jul, jäst-gäst.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
j-ljudet stavas med j framför hård vokal (a, o, u)	jaga, jord, jul	
j-ljudet stavas med g framför mjuk vokal (e, i, y, ä, ö)	ge, gissa, gymnastik, gäst, göra	Undantag såsom jeans, jippo, jycke, jätte och jökel
j-ljudet stavas med dj	djungel, djup, djur, djärv, djävul	
j-ljudet stavas med gj	gjord, gjort, gjuta	Undantag såsom gjuta-göt, göra-gjorde
j-ljudet stavas med hj	hjon, hjort, hjul, hjälm, hjälp, hjälte, hjärna, hjärta	
j-ljudet stavas med lj	ljud, ljuga, ljum, ljung, ljus	
Efter bokstaven r stavas j-ljudet oftast med g	Arg, berg, färg, sorg	Undantag såsom börja och varje. Att hitta fler ord med liknande stavning av j-ljudet är att rimma, ex arg-varg-sarg, sorg-torg, börja-sörja
Efter bokstaven l stavas j-ljudet oftast med g	alg, älg, helg, galge	Undantag såsom detalj, familj, fåtölj

Ng-ljudet

Vanligast är att ng-ljudet stavas med ng som i exempelvis kung, ring, sång.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
Framför k stavs ng-ljudet med n	bank, hink, tänk	
Framför n stavs ng-ljudet med g	regn, ugn, vagn,	Observera stavningen av tvungna som följer släktskapsregeln, tvung(en)

Tj-ljudet

Tj-ljudet benämns ibland som 20-ljudet och är ett tonlöst språkljud. Vanligast är att tj-ljudet stavas med k, men stavning med tj, kj och ch förekommer också.

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
Tj-ljudet stavas med bokstäverna /tj/ framför hård vokal (a, o, u)	tjat, tjock, tjugo	Undantag: kjol
Tj-ljudet stavas med bokstaven /k/ framför mjuk vokal (e, i, y, ä, ö)	kedja, kind, kyckling, kärlek, kök	Undantag såsom tjäder, tjäna, tjära, Tjörn, tjöt
Homofoner	kära - tjära Kjell - tjäll	
Stavningen av tj-ljudet kompliceras av att det finns lånord eller främmande ord Lexikal konvention	ch: chans, chaufför, check, chips, choklad	

Sj-ljudet

Sj-ljudet som ibland även benämns som 7-ljudet eller sje-ljudet, är ett tonlöst blåsande fonem. Fonem kan stavs på många olika sätt och i Sveriges Radios programserie Språket (2010) identifierades inte mindre än 65 olika stavningskombinationer. De vanligaste sätten är emellertid att ett initialt sj-ljudet stavas med sj och sk. När man går igenom stavning av sj-ljudet brukar man också ta med stavning med stj och skj. Stavningen av sj-ljudet kompliceras också av att det finns så kallade lånord eller främmande ord där sj-ljudet exempelvis kan stavs med ch (chef), g (giraff), sch (dusch).

Grundregel och beskrivning	Exempel	Kommentar
sj-ljudet stavas sj framför hård vokal (a, o, u å)	sja, sjok, sjuk, sjå	Undantag: marskalk, människa
sj-ljudet stavas sk framför mjuk vokal (e, i, y, ö, ö)	sked, skidor, skynda, skära, sköta	Undantag: själ, själv, sjätte, sjö samt sjöd, sjöng, sjönk (vilka lyder under släktskapsregeln)

sj-ljudet stavas stj Endast fem ord	stjåla, stjålk, stjålpa, stjårna, stjårt	Minnesramsa: Det är lättare att stjåla en stjålk än att stjålpa en stjårna med stjårten.
sj-ljudet med skj Endast fyra ord	skjuta, skjuts, skjul, skjorta	Minnesramsa: Att skjuta en hästskjuts ur skjulet, blir svårt om man fastnar med skjortan i hjulet.
Homofoner Vissa ord låter likadant när man säger dem men stavningen är olika beroende på betydelsen	sjål-skål-stjål, sjön-skön, sjålva-skålva	
Stavningen av sj-ljudet kompliceras också av att det finns lånord eller främmande ord Lexikal konvention	ch: chef, match g: energi, giraff ge: bandage, garage sch: dusch, schema sh: shorts, show si: division, pension ssi: diskussion, permission ti: addition, station	